

Årbudet

från

Eskilstuna-Strängnäs Släktforskar Klubb

No 2

1988-10-15

RAPPORT FRÅN KLUBBTRÄFFARNA

Klubbträffen i Eskilstuna den 1 september 1988

Sedan extrastämmans dagordning avklarats gick ordet till Bror-Erik Ohlsson som gav oss en mängd värdefull information. Som vanligt hade han en del boknyheter att presentera bl a Sveriges släktforskarförbunds årsbok för 1988 med titeln "Båtsmän, ryttare & soldater. Släktforskaren och de militära arkiven." Den innehåller en rad för oss släktforskare viktiga och intressanta uppsatser och vi möter där tre av våra uppskattade tidigare föredragshållare: Lars Ericson medverkar med "Släktforskaren och Krigsarkivet", "Soldatforskning i Sverige - resultat av en enkät" och "Bibliografisk vägledning för soldatforskare", Lars Otto Berg skriver om "Militärt material i civil miljö" d v s i landsarkiven och Ann Hörsell behandlar ett intressant ämne i utkanten av soldatforskningen om fångar och ar-
restanter i Kristianstads fästning runt 1800. Den innehållsrika boken med ytterligare tio uppsatser är inbunden och rikt illustrerad och kostar 75 kr för medlemmar och 125 kr för övriga. Årsböckerna kommer att ägnas olika teman och det finns all anledning att hålla utkik efter den.

En betydligt tunnare bok eller rättare häfte har återutgivits av Antikvariat Bokstället i Eskilstuna, nämli-

gen den yngre Theofron Munktells akademiska avhandling från 1857 om 22 sidor med titeln "Bidrag till beskrifning öfver Eskilstuna". De som prenumererar på antikvariatets kataloger lär få häftet gratis, men den lilla skriften kan också köpas för det facila priset av 10 kr t ex i Stadsarkivet i Eskilstuna. Häftet har en orienterande inledning av Bror-Erik Ohlsson - vem annars?

Vi fick också se Lars Magnussons helt nyutkomna digra avhandling om "Den bråkiga kulturen" bland Eskilstuna smeder under Fristadstiden. Då detta läses har författaren själv presenterat den vid ett föredrag för Sällskapet St Eskils medlemmar. Bror-Erik tog sedan upp Tommy Erikssons nyutgivna bok "Korrektionsinrättningen vid Nyköpingshus. Historisk återblick på landstingets förbättringsanstalts fond." Boken ingår som nr 1 i en ny serie som ges ut av Landstinget Sörmland. Nummer 2 är under utgivning och har titeln "Veterinärväsende och krigsmanskassa. Två landstingsverksamheter i historisk belysning" av samme författare anställd vid landstingets arkiv. Vi fick höra att han skriver lättläst och levande inte endast om själva korrektionsanstalten, han ger också ett sammandrag av fattigvårdens historia från äldsta tider. Med klostrens upplösning försvann mycken viktig hjälpverksamhet. En liten förbättring kom med 1571 års kyrkoordning som föreskrev eller snarare rekommenderade att fattigstugor skulle placeras invid kyrkorna och att för deras underhåll särskilda fattigbössor skulle sättas upp vid kyrkporten. Man måste lita till bättre situerad givmildhet. Till fattigstugorna - som visst inte alltid kom till stånd överallt - samlades "galna, lytta, blinda, kriminella, veneriskt sjuka, lösdrivare, arbetsskygga,

änkor, föräldralösa" m fl. Först genom byggningsbalken av 1734 blev det i lag påbjudet att uppföra fattigstugor, där i princip endast arbetsoförmögna skulle få plats. Speciella kollekt dagar ägnades åt socknens fattiga. Det blev kutym att vid högtider som bröllop, dop och begravningar lämna en slant till de fattiga. Vid bouppteckningar, som blev obligatoriska 1734, gick länge en fattigprocent till kyrkan och ofta också kläder och lösöre. För många socknar kunde det vara verkligt betungande om en medellös person eller familj ville bosätta sig i socknen. Därför blev det ofta tvister mellan socknarna, fattigmål som man kan följa för landsbygden i domböckerna och för städerna i rådhusrätternas arkiv.

Förf. redogör också för förhållandena speciellt i Nyköping fram till dess år 1808 en korrektionsanstalt inrättades i Gamla residenset vid Nyköpingshus - det som nu är museum. Därmed tog man ett nytt steg i fattigvårdstänkandet - Klientelet skulle differentieras. Till korrektionsinrättningen skulle arbetsovilliga och personer kända för lättja och liderlighet inskrivas för att genom arbete och uppfostran förbättras och gå ut till yrkeslivet. Korrektionsanstalten som var till för hela länet, hade tillkommit på initiativ av landshövding Ulf sparre, som också av Kungl Maj:t utverkat en fond för byggnadens iordningsställande och underhåll. Inrättningen upplöstes 1862, men fonden överflyttades till landstinget jämte alla bevarade handlingar.

Vad saknar vi i boken, frågade Bror-Erik och gav själv svaret: Som släktforskare skulle man önskat en förteckning över alla intagna mellan 1808 och 1862. Vi saknar

också information om var man kan finna uppgifter i fattigvårdsärenden. Från stadsarkivet hade Bror-Erik hämtat fram en hel del arkivhandlingar som berör fattigvårdsärenden. Fattigvårdshandlingar och räkenskaper finns från 1862. För äldre uppgifter måste man söka i kyrkoarkiven och främst i kyrkoräkenskaperna som ju finns under beteckningen L i landsarkiven. Fattigliggare fördes över dem som fick penningunderstöd och matvaror. I fattigstyrelsernas arkiv finns också uppgifter om fosterbarn och fosterlön.

Bror-Erik nämnde också Nils Lindes arbete om de gamla fattigstugorna i Husby-Rekarne, som finns dels i "Skogstorpsbygden förr och nu" och dels i Eskilstuna muséers årsbok 1971. Mycket av intresse kan man också finna i "Fristadsbor inför rätta" - bl a hur uttagna böter delades mellan åklagaren och fattigkassan.

I den efterföljande diskussionen berördes professor Pär-Erik Backs utredning "Öppenhet och minne. Arkivens roll i samhället" (SOU 1988:11). Den fick beröm för sitt erkännande av släkt- och hembygdsforskarnas värde, för sin rekommendation till större öppenhet inte endast mot etablerade forskare och sitt förslag om större satsning på kommunarkiven och inrättandet av ytterligare landsarkiv, till en början i Karlstad och Umeå. Men oroande är att utredaren delvis går på samma linje som en tidigare utredning "Arkiv för individ och miljö" (SOU 1987:38). Denna utredning föreslår ett begränsat bevarande av material inom speciella arkivserier som t ex socialtjänstens akter. Där föreslås ett regionalt urval till några få län, av Bark utökat med Malmö kommun för att en storstadsregion skall fin-

nas med, samt ett individbaserat urval av personer födda den 15 i varje månad. Med en så kraftig begränsning riskerar mycket av vår tids sociala historia att gå till spillo genom gallring och forskningen försvåras inte minst för släktforskare och lokalhistoriker.

Bror-Erik har utarbetat remissvar på utredningen för Sveriges släktforskarförbund och Riksförbundet för hembygdsvård och det är utmärkt.

Nedtecknarens fundering: Då säkert ett stort antal släktforskare är ganska okunniga om det framlagda förslaget som föreslås träda i kraft den 1 juli 1989, vore det mycket önskvärt med en närmare presentation av förslaget vid en klubbträff.

Klubbträffen i Strängnäs den 29 september

Denna gång samlades vi i rådhuset vid Stora torget, där Strängnäs Centralarkiv finns. Vår skara var inte stor, men trevligt nog hade flera nya intresserade medlemmar slutit upp. Vi togs emot av arkivets förståndare och klubbens ordförande Karl-Eric Lind och hans vänliga medarbetare. Kvällens huvudpunkt var en genomgång av vad arkivet kan bjuda oss släktforskare.

Centralarkivet har här 2 000 hyllmeter till sitt förfogande, men en del arkivalier för Mariefreds stad finns för lättillgänglighetens skull kvar i Rådhuset i Mariefred, och en depå i Brovaktstugan. Vi känner väl till att Mariefredsbygdens hembygdsförening är före-

dömligt aktiv. Man vill därför ha sina gamla handlingar i närheten. F. borgmästaren Gustav Lundberg har nyckel till arkivutrymmena och kan ta fram det som önskas. En del arkivbildare inom näringslivet vill också ha kvar sina handlingar och får det också.

Karl-Eric redogjorde för de olika kommundelarna och berättade att handlingarna är sammanhållna och uppställda sockenvis. Här finns också ett folkrörelsearkiv med bl a omfattande frikyrkoorganisationer och idrottsföreningar. Sparbankens arkiv är stort. En del företagsarkiv är också omhändertagna. På en fråga om gårdsarkiv svarade Karl-Eric att de är mycket få, men att man gärna vill ha fler. Däremot lånar man in sådana handlingar från andra arkiv till forskare. En del handlingar finns från Tynnelsö och Mälsåker.

Arkivfunktionen kom i gång 1970, då Karl-Eric blev arkivföreståndare. Den främsta uppgiften var då att ordna kommunala handlingar, där väl skolans och de sociala nämndernas arkiv är de för oss intressantaste. Vi ska inte glömma att vi här kan finna politiskt aktiva förfäder och släktingar i dessa handlingar. Arkivets tidigaste handlingar är från 1863, äldre arkivalier finns framför allt på landsarkivet i Uppsala.

God service är Centralarkivets ledstjärna. Man hjälper ofta föreningar med att ta fram handlingar åt dem. Arkivet gör inlån från landsarkiv, Kungliga biblioteket och andra institutioner. Man gör också renskrifter från koncept åt forskare och föreningar och tar fram fotostatkopior, allt kostnadsfritt. Inom arkivet finns

också ett bokbinderi. I första hand bindes kommunala handlingar, nämndernas protokoll etc och detta arbete upptar en del av årets månader, främst våren och sommaren. Man lagar och förbättrar också böcker åt skolorna och kan åta sig att göra det även åt stadsbiblioteket, dock i huvudsak under hösten. Detta görs till självkostnadspris d v s materialkostnader.

Centralarkivet har äskat anslag till mikrofilmning av handlingar, både för att spara utrymme och i första hand för att bevara handlingar, vars skrift hotar att försvinna genom att man använt fel papper, pennor, färgband och pärmar. Medel finns undansatta till inköp av dator, men därmed väntar man tills man funnit ett riktigt bra system. Arkivet sorterar direkt under kommunstyrelsen och tillhör kanslienheten.

Efter diskussion och ett härligt kaffe blev deltagarna visade runt i arkivlokalerna och fick då tillfälle till ytterligare frågor och svar.

Gunborg Nyman

RAPPORT FRAN SLÄKTFORSKARDAGARNA I SKARA

Den 30 september - 2 oktober anordnade Sveriges släktforskarförbund i samarbete med lokala krafter släktforskar dagar i 1000-årsfirande Skara. Eftersom jag var ombud för vår klubb, kanske jag bör avge en liten rapport om vad som hände.

"Släktforska té 1000" löd temat. Och närmast ansvarig på orten var länsbibliotekarien Arne Sträng. Han och hans medarbetare hade gjort allt för att vi skulle få några givande dagar i Skara. På fredag eftermiddag anordnades en regional ordförandekonferens. Vi diskuterade relationerna mellan lokala föreningar och riksförbundet samt behovet och värdet av regionala förbund. Ett sådant regionalt förbund har med framgång bildats i Skåne. Medan vi i Södermanland, numera uttytt "Söndermanland", har valt motsatt väg.

På lördag klockan 11 öppnades utställningen i Djäkneskolan under ljudliga fanfarer och ett hälsningsanförande av kommunfullmäktiges ordförande. Bland utställarna deltog nu för första gången dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Samtliga utställare förklarade sig efteråt mycket nöjda med arrangemangen, publik-siffrorna och - får man förmoda - försäljningen. Uppskattat var utlottningen av en bärbar mikrokortläsare från MSAB. Sveriges släktforskarförbund kunde i sitt stånd presentera två boknyheter: Dels årsboken "Båtsmän, ryttare & soldater", som har oerhört mycket att ge de släktforskare som söker anor bland militärerna, dels tredje upplagan av Gunnar Lagerkranz, Svenska sjukdomsnamn i gångna tider. Sistnämnda för oss icke alldeles obekanta bok blev en säljarsuccé. (Båda böckerna kan köpas på stadsarkivet i Eskilstuna, tel 016-10 10 34.)

Vid förbundsstämman omvaldes Erik Thorell till ordförande. Anna-Greta Näsström, Gävle, och Arne Sträng,

Skara, ersattes av Per Ahlén, Lidköping, och Carl-Gösta Gyllensvärd, Växjö. Håkan Skogsjö kommer att mot arvode redigera Släkthistoriskt forum. Han lämnade därför styrelsen och ersattes av Eva Fredriksson, Karlstad. Vice ordförandeposten efter Skogsjö erhöles av Bror-Erik Ohlsson vid efterföljande konstituering. Förbundet har nu omkring 60 anslutna släktforskarföreningar med ca 10.000 medlemmar. Skaran ökar för varje månad som går.

Riksförbundet har avgivit remissvar i en rad ämnen under det gångna året: Förslaget till ny begravningslag, betänkandena "Arkiv för individ och miljö", "Jum er vi är tillsammans" och "Öppenhet och minne". Förbundsstyrelsen erhöles uppdraget att till folkbokföringskommittén framföra viktiga synpunkter, som framkommit i en motion av Skånes Genealogiska Förbund. I denna har man bl a konstaterat påtagliga brister i fråga om pastorsämbetenas praktiska tillämpning av gällande bestämmelser om allmänna handlingars offentlighet gentemot allmänheten.

Söndagens föreläsningar präglades av den muntliga traditionens betydelse i släktforskningssammanhang. Arne Sträng inledde och följdes av Sixten Västgöta Bengtsson och slutade med Torsten Ordéus, som gav kloka råd vad gällde hantering av bandspelare och mikrofoner. Nästa årsstämma anordnas i Sundsvall. Den följes år 1990 av stämman i 1000-årsfirande Västerås.

En vanlig fråga är: Vad har en släktforskarklubb för

nytta av medlemskap i Sveriges släktforskarförbund? Jo, klubben får utse ombud med rösträtt till förbundsstämma. Klubben får ett ex av Släkthistoriskt forum och Svenska antavlor samt årsboken. Vidare ca 5 ex av Angeläget, vari rapporteras fortlöpande om intressanta nyheter för släktforskarna. Medlemsföreningen får också medlemspris på litteratur och blanketter.

Nästa fråga: Har jag någon nytta av att vara personlig medlem? Svar: Ja. Jag får närvaro-, yttrande- och förslagsrätt vid förbundsstämma. Och framför allt får jag fyra nummer av Släkthistoriskt forum, två nummer av Svenska antavlor samt årsboken och övriga inköp till medlemspris. I tidskriften kan jag införa annonser utan kostnad.

Det händer så mycket och utges så mycket runt om i landet som kan vara till stort gagn för oss släktforskare. Det är angeläget att vi inom klubben får del därav och kan göra vår stämma hörd. Min fråga är: När kommer någon av de fem mottagarna av Angeläget att berätta om riksnyheter på våra klubbträffar?

Bror-Erik Ohlsson

SUNDBYHOLMS SKOLA

För de släktforskare, som har sina rötter i Sundby socken jämte grannsocknar nordost om Eskilstuna, är följande volym en guldgruva:

"Annotationsbok hwaruti finnes införde och annoterade alle de skrifter och handlingar som man funnit angående Sundbyholms schola ifrån thes förste anläggning eller egynneelse intil närvarande tid."

Sundbyholms skola, denna för sin tid helt fascinerande skapelse, grundades genom en donation år 1629 av Carl Carlsson Gyllenhielm och hans hustru Christina Ribbing. Redan då hade gifta kvinnor en del att säga till om. Skolan har sedan levt vidare in i modern tid.

Skolmästaren utsågs av Strängnäs-biskopen. Han hade akademisk utbildning och behärskade sålunda latin samt befordrades ofta till någon prästtjänst.

Skolan var öppen för såväl gossar som flickor. Dessa kom från socknen och grannsocknarna. Annotationsboken upptar såväl elevernas förnamn som vanligvis målsmänens. Bland sistnämnda finner man inte blott kyrkoherdar och storbönder utan även drängar och änkor. Under exempelvis åren 1693 - 1707 inskrevs 127 elever. Många elever stannade efter skolgången i hemorten, medan andra vandrade vidare till Strängnäs-gymnasiet, någon tycks ha gått direkt till universitet.

Här ett par exempel från sekelskiftet 1600 - 1700
båda gällande elever lydande till namnet Nils:

"Nemdeman i Ostra lät sin son Nicolaum komma i
Scholan d. 5 sept 1693, som intet kunde läsa, war
i Scholan till d 3 sept 1704 da han kom i tjenst i
Stockholm hos gref Pijpers trädgårdsmästare."

"Jon Nilsson i Össby och Jäders sn lät komma i
Scholan sin son Nicolaum som begynte i Psalmboken
och sedan öfwergaf. Blef hemma hos sin Fader till
arbete" (Här kan tilläggas att Nils hade 5 km väg
till skolan)

Om den 527-sidiga volymen får man vidare veta, att
den inköpts den 8 augusti 1777 för tjugoen daler
kopparmynt av skolmästaren O J Alin. Uppgifterna fö-
re nämnda datum är sålunda avskrifter av andra, nu
förkomna, handlingar. Volymen förvaras numer i lands-
arkivet i Uppsala bland kyrkohandlingarna och är be-
tecknad "Sundby P I No 2, 1629 - 1845." Ett av Nils
Sundelins skrivet utdrag förvaras på Stadsarkivet i
Eskilstuna, där även andra skrifter om Sundbyholms
skola finnes samlade.

Lars i Lycktan

SAXAT

Ur Nyköping-Oxelösunds AnknytningenVEM LOCKAS AV RA-nytt?

Ett tidningsklipp ur Biblioteksbladet med denna text
 i redaktörens fråga från Olle Hallberg, kulturchef i Nyköping. Artikelförfattare var Irma Ridbäck. Olle Hallberg tyckte, precis som artikelförfattaren, att den här publikationen borde uppmärksammas. En kulturyttring vi gärna vill hjälpa till att "puffa" för.

VAD ÄR DÄ RA-nytt?

Det är en publikation utgiven av RIKSARKIVET i Stockholm och utkommer med några nummer per år i fyra serier enligt nedan:

DE ENSKILDA ARKIVEN innehåller redogörelser för nyförvärv av person- och gårdsarkiv och andra enskilda arkiv till arkivinstitutioner, bibliotek och muséer m fl.

MYNDIGHETSSERVICE är ett led i Riksarkivets inriktning på service mm till myndigheter.

FORSKARSERVICE ger information till forskarna om allmänna arkivfrågor och om statligt arkivmaterial.

FOLKRÖRELSEARKIVEN speglar det som händer på folkrörelsearkivsidan på riksplanet, regionalt och lokalt.

Det är "De enskilda arkiven", "Forskarservice" och "Folkrörelsearkiven" som borde intressera oss släktforskare.

RA-nytt nr 1/88, Forskarservice 12, innehåller ett antal föredrag hållna vid ett seminarium i Riksarkivet 26-27/11-87, betitlat "Förvaltningsforskning och arkiven". Bland dessa föredrag fanns t ex "Länshövvaldning på 1700-talet", som belyser bl a landshövdingarnas och kronofogdarnas ställning.

Fråga efter RA-nytt på Ditt bibliotek.

EN

GRANNKLUBBAR

NYKÖPING-OXELÖSUNDS SLÄKTFORSKARKLUBB

Torsdagen 27 oktober Soldatforskning med Evert Wahlberg
Biblioteket, Oxelösund kl 19

Torsdagen 17 november Danmarksforskning. Kristoffer von
Varnstedt. Ö skolans matsal kl 19

Lördagen 10 december Öppet hus (Dagen ej definitiv)

VÄSTERÅS SLÄKTFORSKARKLUBB

Torsdagen 17 november Rune Svegréus berättar om Irsta-
bygden förr och nu. Slott, herr-
gårdar, kyrkor och skolhistoria.
Anna-Lisa Johansson sjunger egna
visor från jubileumsmiddagen i
april. Kaffe eller te med smör-
gåås serveras. Pris 25 kr.
Servicehuset Herrgårdet, Knutsg
2 D. Anmälan senast den 14 novem-
ber till Ulla tel 117435 eller
Gun tel 131642

Torsdagen 19 januari 1989 Ämne för kvällen: Finlandsforsk-
ning. Inga Löfgren inleder. Du som
släktforskar i Finland, ta med din
forskning. Borgmästargården kl 19.

EFTERLYSNING

Hej.

Johan Husblad, född 1752-04-12, anställdes på soldat-
torp nr 665 Husby, Aspö socken 1783-06-11. Tidigare
efternamn ej känt. Troligen kom han från Uppland.

1784-11-04 gifte han sig med Anna Catharina Jons-
dotter från Magerö, Aspö, född i Bred, Uppland
1763-12-01. Deras barn:

Eric	född	1788-01-22	död	1788	Aspö
Anna Cajsa	"	1786-07-11			"
Johan Eric	"	1791-09-28			"
Lovisa	"	1794-01-12			"
Ulrica	"	1796-06-08			"
Maria Greta	"	1801-03-17			"

Johan dog på roten 1804-06-23 och Anna Catharina
1811-05-18 vid Oxeltorp, Strängnäs socken.

Varifrån kom Johan? Vad hette han?

➤ Hälsningar

Roger Karlsson, Pilfinkvägen 3, 633 49 Eskilstuna

➤ ANBUDETS ADRESS

Lars Henning, Lektorsgatan 14, 645 30 Strängnäs
telefon 0152-117 83

